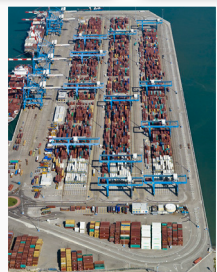
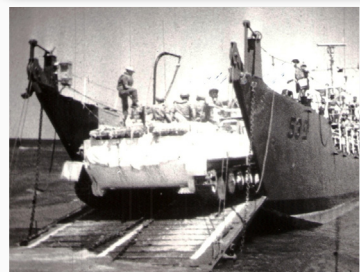

הערכה אסטרטגית ימית לישראל 2019/20

עורך ראשי: פרופ' שאול חורב

ערך והפיק: אהוד גובן

3. האזור האינדו-פסיפי (The Indo-Pacific)

בני בן ארי

לפני כעשור הופיע בתחום המדיני מונח חדש בשם אינדו-פסיפי (Indo-Pacific) שהחליף את המונח אסיה-פסיפיק (Asia-Pacific) ששימש עד אז להגדרה ולתיאור האזור הגאו-אסטרטגי האסייתי על תחומי הכלכלה, הגאוגרפיה והיחסים הבינלאומיים הכלולים בו. האזור החדש כולל את האוקיינוס ההודי וחופיו במערב, כולל הים האדום והמפרץ הפרסי, ועד מזרחה ממרכז האוקיינוס השקט, ואף עד חופי ארצות הברית (להלן ארה"ב), כולל מזרח ודרום-מזרח אסיה והחופים הצפוניים של אוסטרליה.

המונח אינדו-פסיפי הופיע לראשונה בשנת 2010 במאמרו של Captain Dr. Gurpreet S. Khurana מהודו^{1,2} בנושא שיתוף פעולה בין הודו ליפן, ובאוסטרליה בשנת 2013, במסמך מדיניות הביטחון של ממשלת אוסטרליה שקבע: "מתחיל להיווצר אזור אינדו-פסיפי שהוא אזור גאו-אסטרטגי חדש, המחבר את האוקיינוס ההודי דרך דרום מזרח אסיה עם האוקיינוס השקט"³. הגדרה זו אומצה על ידי ארה"ב (ממשל הנשיא טראמפ, 2017) לתאר את מרחב אסיה כולו ללא הפרדה בין מזרח אסיה ודרום-מזרח אסיה, וכולל את ים סין הדרומי, האוקיינוס ההודי וכל המדינות השוכנות לחופיהם (36 מדינות במספר) ושני אוקיינוסים. מדיניות Pivot to Asia של ארה"ב שהחלה בימיו של הנשיא אובמה שונתה ל-Indo-Pacific Pivot שעיקרה המשך העברת מרכז הכובד הגאו-אסטרטגי, הגאו-פוליטי והכלכלי של ארה"ב מהמזרח התיכון לאסיה. גם מדינות ASEAN⁴ אימצו את ההגדרה בוועידת יוני 2019 במנילה.⁵

משמעותו של שם האזור החדש היא הכרה בחשיבות ההולכת וגדלה של תחומי הכלכלה, הביטחון והפוליטיקה במערב האוקיינוס השקט והאוקיינוס ההודי המהווים יחידה אסטרטגית אחת. מבחינה גאוגרפית הוא למעשה "סופר-אזור" שבו עדיין יש חשיבות לאזורים משניים. בתחום האזור מצויות 'נקודות משנק' (Chock points) חשובות: מיצרי הורמוז, מיצרי באב

1 Gurpreet S. Khuranathe, November 14, 2017 'INDO-PACIFIC' CONCEPT: RETROSPECT AND PROSPECT, <http://cimsec.org/indo-pacific-concept-retrospect-prospect/34710>

2 Mercy A. Kuo, The Diplomat, January 25, 2018, The Origin of 'Indo-Pacific' as Geopolitical Construct. <https://thediplomat.com/2018/01/the-origin-of-indo-pacific-as-geopolitical-construct>

3 Nikhil Sonnad, Quartz, November 7, 2017 <https://qz.com/1121336/trump-in-asia-all-about-indo-pacific-the-new-term-trump-is-using-to-refer-to-asia>

4 ASEAN: Association of Southeast Asian Nations

5 Tashny Sukumaran, 24.6.2019, South China Morning Post, <https://www.scmp.com/news/asia/diplomacy/article/3015892/whats-difference-between-indo-pacific-and-asia-pacific-regional>

אל-מנדב ומיצרי מלקה, המיצרים בין איי אינדונזיה, וגם ים סין הדרומי שאותו הפכו הסינים בעזרת האיים המלאכותיים החמושים לנקודת משנק מורחבת' (Mega Chock Point). בתוך האזור כלולים נתיבי הספנות המובילים חומרי גלם ואנרגייה מחלקו המערבי של האזור לחלקו המזרחי, אזורי דיג עשירים ומרבצי אנרגייה ומחצבים. הזירה הגאו-אסטרטגית של צבא ארה"ב שהייתה הפיקוד האסייתי-פסיפי התרחבה והפכה לפיקוד האינדו-פסיפי (The Indo-Pacific Command). להקצנת התמונה הגאו-פוליטית ניתן לציין גם שבשני אזורי השוליים נמצאות צפון קוריאה במזרח ואיראן במערב.

ההתפתחות הכלכלית המהירה של סין, הודו וארצות אחרות באזור האינדו-פסיפי מבטיחה את המשך המרוץ לשליטה והגנת נתיבי הים, (בעיקר המסחריים) ואת הביקוש למשאבי הים: כגון אנרגייה, דיג, תשתיות, תעשייה וצרכים אחרים. כל הנושאים האלה מציינים את החשיבות הגלובלית של האזור האינדו-פסיפי, ומגבירים את ייחודה של החשיבות הימית והגורמים הימיים בפוליטיקה ובכלכלה הבינלאומית, זאת משום שהאזור מזוהה כאזור ימי⁶ המחבר שני אוקיינוסים דרך נתיב הסחר העיקרי – מיצרי מלקה, ומושפע אסטרטגית מהגברת הנוכחות הסינית באזור מחד גיסא, ושאיפה להתחדשות מערכת בנות הברית האמריקאית עם מדינות האזור – שצומצמה, מאידך גיסא.⁷

איור 1: האינדו-פסיפי כאזור גאו-אסטרטגי⁸ ונקודות המשנק באזור

Rahman, C. (2011) "The Geopolitical Context" in Indo-Pacific Maritime Security in the 21st Century Ed. Thomas G. M. US Naval War College and Lowy Institute for International Policy: 1-10. 6

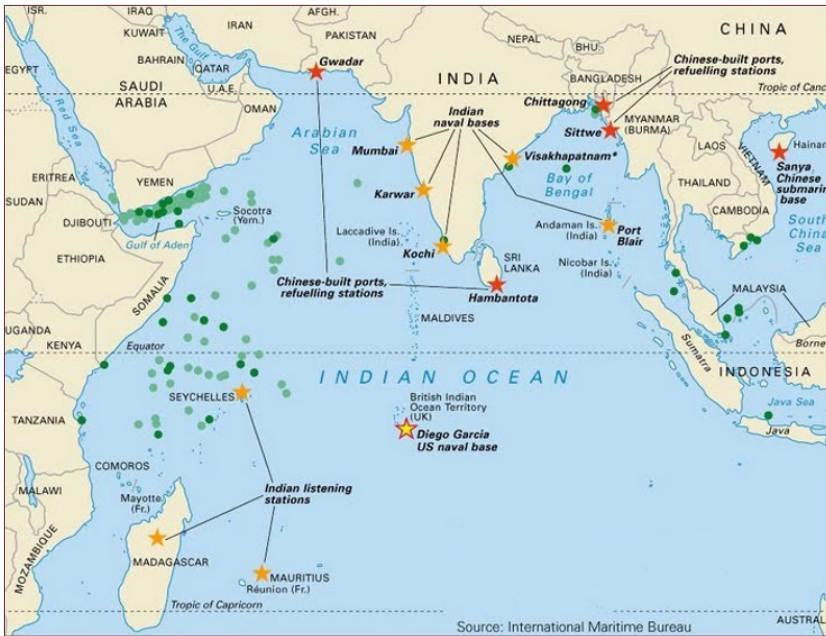
Udayan Das, July 13, 2019, <https://thediplomat.com/2019/07/what-is-the-indo-pacific> 7

,PROJECT UPSC, June 9, 2018 8

<https://projectupsc.wordpress.com/2018/06/09/indo-pacific-area-should-be-inclusive>

איור 2: הפיקוד האמריקאי האסטרטגי האסיה-פסיפי גדל והפך לפיקוד האינדו-פסיפי⁹

איור 3: נוכחות המעצמות הגדולות באוקיינוס ההודי¹⁰

Angelo Vijaya, 21 Jan 2018, Reconfiguring Foreign Policy Focus: time for an Indo-Pacific region? <https://medium.com/@angelowijaya/refocusing-strategy-time-for-an-indo-pacific-region-deae9b1ba6d1>

אזור האוקיינוס ההודי

האוקיינוס ההודי, שהוא חלקו המרכזי של האזור, מהווה את המרכיב החשוב והרגיש כלכלית, פוליטית וצבאית. באזור זה עוברים אספקת האנרגיה ממדינות המזרח התיכון למזרח אסיה, וכן נתיבי הסחר המרכזיים בעולם בין אסיה ואירופה. האזור מסובך וקשה לשליטה ובקרה עקב הגברת הפעילות של מעצמות ימיות (ארה"ב, סין והודו) והופעת שחקנים מדרג שני ושלישי (צרפת, אנגליה, יפן, אוסטרליה, אינדונזיה, פקיסטן, איראן ואחרים) המגלים עניין, ומבצעים פעילות באזור שחשיבותו הולכת וגדלה. למרות שהשם מרמז על חשיבות ומעמד הודו באזור החדש, הרי ללא ספק השחקנים העיקריים יהיו ארצות הברית וסין. במפגש בנובמבר 2017 בין מנהיגי ארה"ב, הודו, יפן ואוסטרליה¹¹ צוטט הנשיא טראמפ כמשתמש במושג אינדו-פסיפי כפי הנראה כרמז להכנת הגברת פעילות ארה"ב ובנות בריתה כנגד התחזקות פעילות סין באזור.¹²

ממשלת הודו אינה רואה במדינות האזור מועדון סגור, מצפה ופועלת להרחבת הדיאלוג בין המדינות, וחותרת להשגת הסכמה רחבה יותר על מנת להפוך את האזור מעשית ל"חופשי ופתוח לכל", מחופי אפריקה ועד לאוקיינוס השקט המערבי, בעיקר למטרת בניית מחסום נגד ההגמוניה האזורית הסינית.¹³ בשנת 2015 פרסם הצי ההודי את האסטרטגיה הימית החדשה שבה הוגדרה הרחבת "תחום העניין" של הצי לכל המרחב המערבי והדרום-מערבי של האוקיינוס השקט.¹⁴ הודו הגבירה את פעילותה הפוליטית והביטחונית באוקיינוס ההודי, כולל בניית קשרים עם מדינות קטנות בכניסה המערבית לאוקיינוס, כגון מאוריציוס, איי סיישל ועומאן, וגם הגבירה את פעילותה בצורה משמעותית במזרח האוקיינוס, בעיקר באזור מיצרי מלקה, ללא ספק כתגובה להגברת הפעילות הימית של סין באוקיינוס ההודי.¹⁵ במסגרת מדיניות זו רואה עצמה הודו כמדינה שתשלוט מעשית במיצרי מלקה, ולכן הכריז הצי ההודי בשנת 2017 על הפגנת נוכחות קבועה ושוטפת במיצרי מלקה.¹⁶

11 Quadrilateral Security Dialogue.

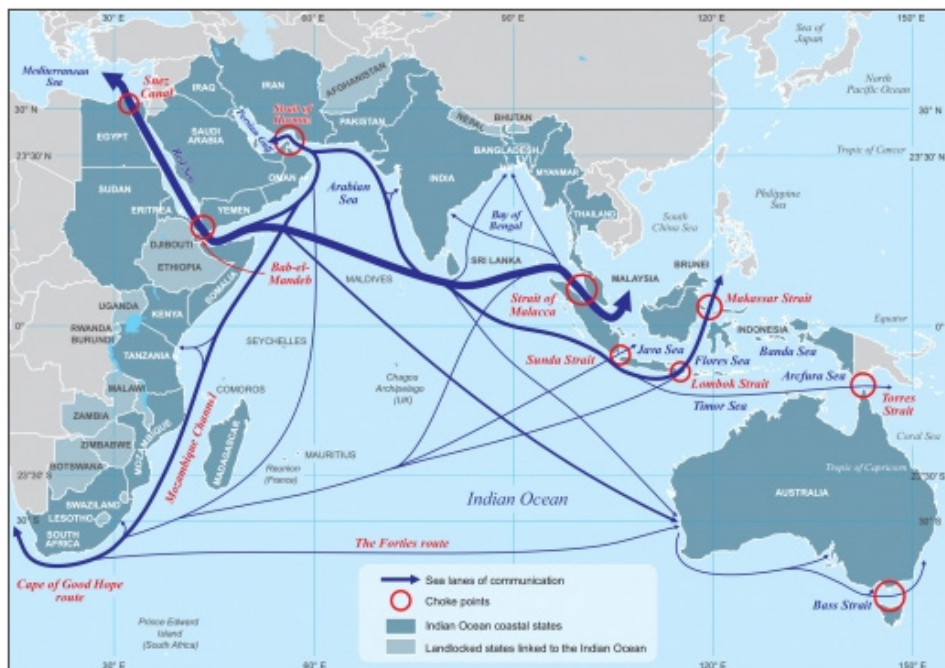
12 The Times of India, November 2017, Quadrilateral Security Dialogue: India, Japan, Australia, US held talks on Indo-Pacific Cooperation. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/quadrilateral-security-dialogue-india-australia-japan-us-hold-talks-on-indo-pacific-cooperation/articleshow/61616602.cms>

13 Swaran Singh, July 9, 2018, Asia Times, Is India shifting the goalposts in Indo-Pacific debate? <https://www.atimes.com/is-india-shifting-the-goalposts-in-indo-pacific-debate>

14 ר' הערכה אסטרטגית לישראל 2016, בני בן ארי. שאול חורב ואהוד גונן (עורכים) עמ' 48–63.

15 Mercy A. Kau, January 25, 2018, The Diplomat, The Origin of 'Indo-Pacific' as Geopolitical Construct <https://thediplomat.com/2018/01/the-origin-of-indo-pacific-as-geopolitical-construct>

16 Ajay Banerjee, 2017, Indian Navy looks to dominate Malacca Straits. <https://www.tribuneindia.com/news/nation/indian-navy-looks-to-dominate-malacca-straits/421162.html>

איור 5: קווי הספנות באוקיינוס ההודי¹⁷

סין הגבירה את פעילותה הימית והצבאית שהחלה עם הקמת בסיס ימי בג'יבוטי (2017) וכוונות להקמת בסיסים בגוואדר (Gwadar) וג'וואני (Jiwani) בפקיסטן ובהמבטוטה (Hambantota) בסרילנקה. בסיסים נוספים יוקמו ככל הנראה בקיאקפיה (Kyaukpya) במייאנמר, באגאמויו (Bagamoyo) בטנזניה, גאן (Gan) באיים המלדיביים, ובמקומות אחרים במרכז ומערב האוקיינוס ההודי.^{18,19}

מדינות נוספות בעלות אינטרסים פוליטיים, דתיים, מסחריים ואסטרטגיים מבצעות פעילויות ימיות צבאיות באזור. ביניהן ערב הסעודית שהקימה נמל צבאי בג'יבוטי ומגלה עניין באי קומורוס (Comoros) ובמלדיביים, איחוד האמירויות (UAE) שהקימו נמל צבאי ושדה תעופה באסאב (Assab) באריתריאה ובסיס אימונים במוגדישו (Mogadishu) שבסומליה, טורקיה שחתמה על הסכם עם סודאן לבנות מחדש את הנמל העותומני סואקיני (Suakin)

Denis Venter, 2017, India and Africa: Maritime Security and India's Strategic Interests in the Western Indian Ocean <https://books.openedition.org/cei/469> 17

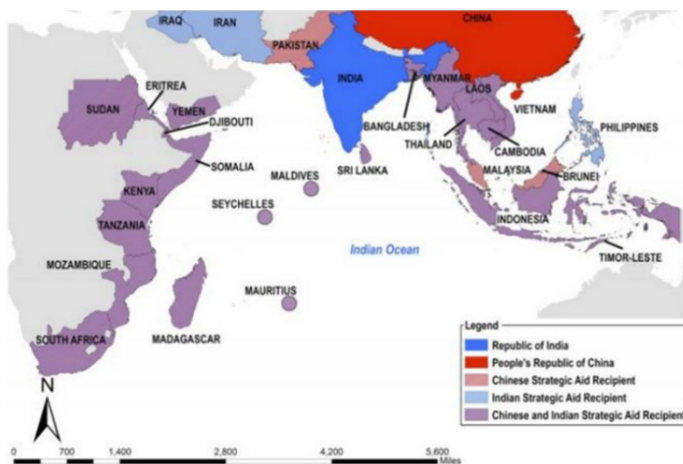
David Brewster, 30 January 2018, The Interpreter, China's new network of Indian Ocean bases. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/chinas-new-network-indian-ocean-bases> 18

David Brewster, 2018-05-15, The Maritime Executive, China's Play for Bases in the Indian Ocean. <https://www.maritime-executive.com/editorials/china-s-play-for-bases-in-the-indian-ocean> 19

בים האדום, וזאת בנוסף לבסיסים צבאיים וכוחות בקאטאר ומוגדישו ותמיכה במוסלמים במיאינמאר, מצרים המתגברת כוחותיה בים האדום ואיראן במפרץ הפרסי.²⁰

איור 6: מאזן הבסיסים הימיים באוקיינוס ההודי²¹

איור 7: אזורי השפעה כלכלית ופוליטית של הודו וסין ב-Indo-Pacific²²

20 ש.מ.

21 Bloomberg, David Tweed and Adrian Leung, May 7 2018, China Is Making a Bold Military Power Play. <https://www.bloomberg.com/graphics/2018-china-navy-bases>

22 Rani Mullen & Cody Poplin, September 30 2015 The Battle for Access and Influence in the Indo-Pacific. <https://www.correlationmatrix.ca/2015/09/rani-mullen-and-cody-poplin-on-battle.html?m=1>

ים סין הדרומי

אין ספק בחשיבותו הכלכלית והאסטרטגית של ים סין הדרומי לכל המדינות השוכנות לחופיו ולסחר הימי הבינלאומי. אורכו של ים סין הדרומי הוא יותר מ-1,450 מייל, רוחבו כ-800 מייל ושטחו כ-1.4 מיליון מייל מרובע. הסחר הימי העובר בו בשנה הוא בשווי של יותר מ-5 טריליון דולר. בערך 11 מיליארד חביות נפט, וכמויות עצומות של גז נמצאות בקרקעיתו, והוא מספק כ-12% מכמות הדגה העולמית.

לפי הערכת סוכנות האו"ם לסחר ופיתוח (UNCTAD), כ-80% מנפח הסחר העולמי ו-70% מערכו משונעים בימים ובאוקיינוסים.²³ 60% מכלל הכמות עוברים דרך אסיה, וכשליש מכלל ההובלה הימית העולמית עובר בים סין הדרומי שחשיבותו רבה ומשמעותית למדינות סין, טאיוון, יפן ודרום קוריאה שאלהן מגיע הסחר הימי דרך מיצרי מלקה.²⁴

איור 8: נפח נתיבי הספנות בים סין הדרומי²⁵

מזה מספר שנים פועלת סין בצורה נמרצת ואגרסיבית למימוש יכולות הפגנת כוח ונוכחות (Projection of Power) הן בתחום הספנות המסחרית והן בתחום הציים הצבאיים. בניגוד להפלגות והפגנת נוכחות בנתיבי הספנות והקמה או קנייה של נמלים ברחבי העולם,

23 UNCTAD Review of Maritime Transport 2018

[https://unctad.org/en/Pages/Publications/Review-of-Maritime-Transport-\(Series\).aspx](https://unctad.org/en/Pages/Publications/Review-of-Maritime-Transport-(Series).aspx)

24 China Power' 2016' How much trade transits the South China Sea?

<https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea>

25 JEFF HIMMELMAN, 2016, A Game of Shark and Minnow

<http://www.nytimes.com/newsgraphics/2013/10/27/south-china-sea/index.html>

הרי הדרישה לריבונות על מרבית שטחו של ים סין הדרומי והקמת מוצבי הנשק על איים מלאכותיים היא מהלך גאו-אסטרטגי חסר תקדים.

איור 9: תחום קו תשעת המקפים – דרישת סין לריבונות בים סין הדרומי²⁶

סין, התובעת ריבונות על מרבית שטחו על סמך מפת "תשעת המקפים"²⁷, עוסקת מאז 2013 בקביעת עובדות לריבונותה בים סין על ידי בניית שבעה איים מלאכותיים על בסיס שוניות ושרטונות חול וחימושם. חלק מאיים אלו נמצאים במרחק אלפי קילומטרים מחופי סין. פעילות סינית אגרסיבית במניעת דיג פיליפיני באזור Scarborough Shoal הביאו את הפיליפינים בשנת 2013 להגיש תביעה נגד סין בבית הדין הבינלאומי בהאג בהקשר לסכסוך הריבונות.²⁸ הפסיקה שניתנה ביולי 2016, על בסיס חוק הים 1982 (UNCLOS), דחתה פה אחד את כל התביעות והפעולות של סין לריבונות, שהיו מבוססות על נימוקים היסטוריים ומפות ימיות מתקופות קדומות.²⁹ סין התעלמה מפסיקת בית הדין והמשיכה

Todd Crowell, August 2015, Anadolu Agency, all you need to know about the South China Sea dispute, <https://www.aa.com.tr/en/politics/all-you-need-to-know-about-the-south-china-sea-dispute/19877#> 26

,Wai Fu, 2015, How the Eleven-Dash Line Became a Nine-Dash Line <https://www.rfa.org/english/commentaries/line-07162015121333.html> 27

ISDP, June, 2016, pp. 8, Understanding China's Position on the South China Sea Disputes, <http://isdpeu/publication/understanding-chinas-position-south-china-sea-disputes> 28

Chris Whomersley, June 2016, Chinese Journal of International Law, The South China Sea: The Award of the Tribunal in the Case Brought by Philippines against China—A Critique, <https://academic.oup.com/chinesejil/article/15/2/239/2548385> 29

בפעולותיה עד להפיכת האיים שבנתה למוצבים צבאיים לכל דבר ועניין, למרות טענות חוזרות ונשנות והבטחת הנשיא הסיני (Xi), שבניית האיים וצידום הם למטרות אבטחת שיט אזרחי ומתן מחסה אפשרי לדייגים בתקופת סערות המונסון.^{31,30}

בהתנהגותה במהלך הסכסוך מנצלת סין את עמדת הכוח שלה מול מרבית המדינות המערבות, רובן חברות ארגון ASEAN, וכן נוהגת על פי עקרונות "תרבות המזרח" בקבלת ההחלטות, מדיניות חוץ והתנהלות בתהליכי משא ומתן.³² סין ממשיכה לדחות את פסק הדין ולדבוק, בהצלחה, בעמדתה לניהול משא ומתן פרטני עם כל מדינה בנפרד. "תרבות המזרח" מוכרת למדינות השוכנות לחופי ים סין הדרומי, ולכן זכתה סין בהישגים שהגיעה אליהם וביססה באופן מעשי את דרישות הריבונות, לעומת מדינות המערב וארצות הברית בראשן, שממשיכות לתבוע מימוש פסק הדין משנת 2016 כלשונו. התגובה האמריקאית המעשית היא ביצוע, מפעם לפעם, של סיורי שמירת חופש השיט (FONOP – Freedom of Navigation Operations) בלבד, ותגובת סין היא מחאות דיפלומטיות. במסגרת השיחות והדיונים עם המדינות השונות, בעיקר הפיליפינים ווייטנאם, הצליחה סין לשנות את התנגדותן למהלכיה באופן כמעט מוחלט, ולהשיג הישג גאופוליטי וגאואסטרטגי משמעותיים, וזאת על ידי חתימת הסכמים לשיתופי פעולה וסיוע כלכלי. כפי שצוטט נשיא הפיליפינים, ששינה את עמדותיו מספר פעמים "שהוא לא יצא למלחמה עם סין, אולי בשנת 4001..."^{34,33} ובינואר 2018 אמר: "נושאי יעילות סיורי הריבונות הם בעיה אמריקאית בלבד מאחר שלפיליפינים יש טקטיקות אחרות לניהול הסכסוך ולעיסוק בנושא עם סין".

כבר בסוף 2017 היו עדויות ברורות לכך שהאיים המלאכותיים הם למעשה מוצבים צבאיים שבהם מסלולי נחיתה ובסיסים ימיים, ושעליהם מותקנות מערכות גילוי, מערכות ל"א לחסימה, מערכות טילי נ"מ וטילי שיוט נגד אוניות ומערכות שליטה ובקרה (שו"ב),

30 Richard A. Bitzinger May 10, 2018 Why Beijing is militarizing the South China Sea <http://www.atimes.com/why-beijing-is-militarizing-the-south-china-sea>

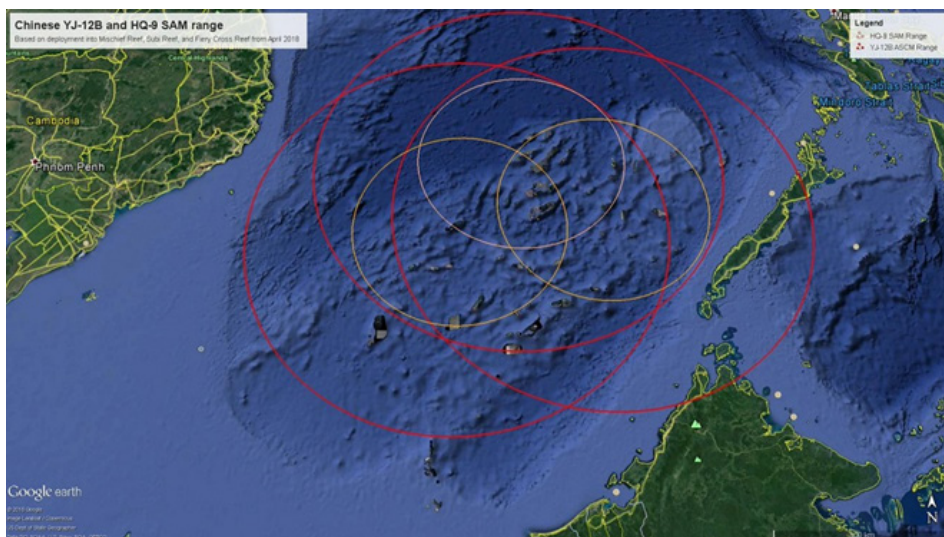
31 Agence France-Presse, May 21 2018, ABS/CBN News, Beijing denies 'militarization' of South China Sea <http://news.abs-cbn.com/overseas/05/21/18/beijing-denies-militarization-of-south-china-sea>

32 ראו הרחבה במאמרו של בני בן ארי " הסכסוך בים סין הדרומי – השפעת תרבות המזרח על ארועים, התפתחויות ותוצאות בהוצאת קתדרת חייקין לגאואסטרטגיה והמרכז לחקר מדיניות ואסטרטגיה ימית, 2018, אוניברסיטת חיפה.

33 Genalyn Kabiling, July 5, 2018, Manila Bulletin, Duterte says: No war with China; perhaps in year 4001 <https://news.mb.com.ph/2018/07/05/duterte-says-no-war-with-china-perhaps-in-year-4001>

34 Alexis Romero, The Philippine Star, June 19, 2018, Duterte wants China out of West Philippine Sea, but no war, <https://www.philstar.com/headlines/2018/06/19/1825891/duterte-wants-china-out-west-philippine-sea-no-war#xhTot83PvzZJwlyW.99>

שבועות אינן מיועדות לתמיכה בבטיחות שיט אזרחי או מתן מחסה מפגעי מזג אוויר לספינות דיג. עובדות אלו לא מנעו מסין להמשיך ולהכחיש את האופי הצבאי של האיים עד שלב מסוים שבו "הודו" ברמיזה, במתן תשובות חצי רשמיות, שאכן האיים המלאכותיים וצידום הם למטרות צבאיות.^{36,35} נכון לסוף שנת 2019, נראה ששיפור מערכות הגילוי באיים המלאכותיים נמשך עם גילוי בלון תצפית באי Mischief Reef.³⁷

איור 10: מוצבים צבאיים סיניים על איים מלאכותיים בים סין הדרומי. טווחי הטילים נגד כלי שיט (אדום) ונגד מטוסים (צהוב)³⁸

הבנת המצב כעובדה מוגמרת (a fait accompli) הביאה את צ"י בריטניה וצרפת וגם את צי אוסטרליה להשתתף בסיוור חופש השיט ואת המדינות האחרות באזור, בעיקר ווייטנאם,

Steven Stashwick, January 25, 2018, The Diplomat, China Signaling it May Finally 'Militarize' the South China Sea Officially <https://thediplomat.com/2018/01/china-signaling-it-may-finally-militarize-the-south-china-sea-officially/> 35

Steven Stashwick, June 14 2018, China's New Missiles in the Spratlys May be a Turning Point. <https://thediplomat.com/2018/06/chinas-new-missiles-in-the-spratlys-may-be-a-turning-point> 36

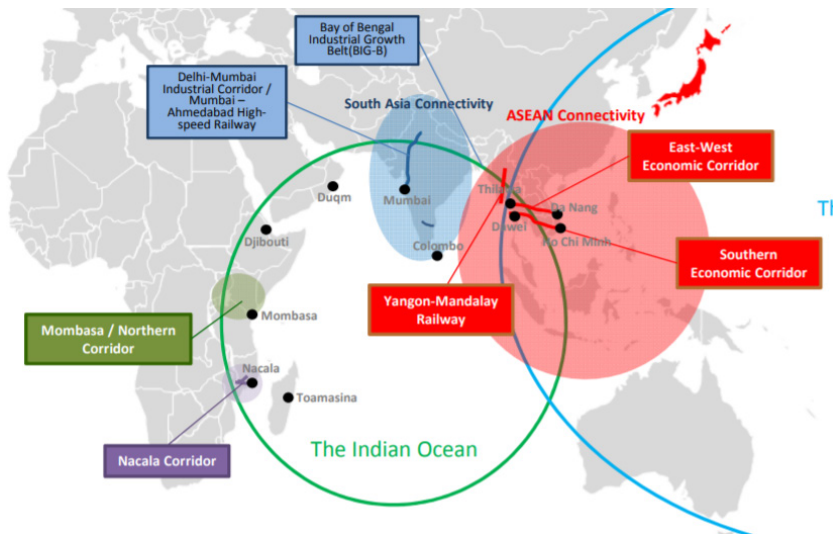
Joseph Trevithick, 2.12.2019 – Chinas New Surveillance Blimp in The South China Sea Is Likely Just The Beginning <https://www.thedrive.com/the-war-zone/31279/chinas-new-surveillance-blimp-in-the-south-china-sea-is-likely-just-the-beginning> 37

Navy Recognition, 4 May 2018, China Deploys YJ-12B and HQ-9B Missiles on South China Sea Islands <http://www.navyrecognition.com/index.php/news/defence-news/2018/may-2018-navy-naval-defense-news/6190-china-deploys-yj-12b-and-hq-9b-missiles-on-south-china-sea-islands.html> 38

לתגבר במערכות נשק את האיים שלהן,³⁹ ובה בעת הרחיבו סין ויפן את פעילותן הימית באזור.⁴⁰

"הפתרון האסטרטגי"?

בד בבד עם הרחבת האזור הגאוגרפי, הוגדר האזור האינדו-פסיפי החדש על ידי הנשיא טראמפ בשנת 2017 כ"אזור חופשי ופתוח" (FOIP – Free and Open Indo-Pacific) המבוסס על שלושה עקרונות: (1) קידום ובניית חוק וסדר באזור, חופש שיט, כלכלת שוק ועוד; (2) שאיפה לצמיחה כלכלית; (3) הבטחת שלום ויציבות אזורית.⁴¹ ארה"ב הכריזה כי האזור הוא בעדיפות עליונה מבחינת מדיניות החוץ ונשמרת המחויבות העמוקה למדינות האזור בנושאי השקעות, שמירה על בריתות קיימות והמשך פיתוח משאבי האזור.⁴² אזור 12 להלן מתאר את הכוונות הראשוניות בהצהרת ארה"ב מבחינה כלכלית.

איור 12: שיפור הקשרים בין אסיה, המזרח התיכון ואפריקה⁴³

Naval Today, 6 June 2018, France, UK announce South China Sea freedom of-navigation-operations, <https://navaltoday.com/2018/06/06/france-uk-announce-south-china-sea> 39

Reuters., Oct 07, 2018, China, Japan navies extending reach in Indo-Pacific region. <https://www.reuters.com/investigates/special-report/china-army-navy> 40

Based on the accomplishments of the Abe Administration, Japan intends to further improve and expand these diplomatic concepts A New Foreign Policy Strategy, August 2019: "Free and Open Indo-Pacific Strategy" <https://www.asean.emb-japan.go.jp/files/000352880.pdf> 41

USA Department of State, NOVEMBER 4, 2019 <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open-Indo-Pacific-4Nov2019.pdf> 42

ראה הערה 41. 43

אבל מאז הגדרת האזור החדש ומדיניות ארה"ב ל"אזור חופשי ופתוח" חל שינוי בולט ביחסי ארצות הברית ומדינות האזור האינדו-פסיפי שבא לידי ביטוי בירידה בשיתוף הפעולה המסורתי וירידה במחויבות ארה"ב למדיניות באזור.⁴⁴

בעקבות ההתפתחויות והשינויים באזור ים סין הדרומי והאוקיינוס ההודי, הוקם בשנת 2007-2008 ביוזמת יפן ובהשתתפות ארה"ב, אוסטרליה והודו, מנגנון המוביל את המדיניות והאסטרטגיה האמורה להיות מיושמת באזור: QSD – Quadrilateral Security Dialogue (המכונה גם QUAD). הארגון לא היה פעיל מאז הקמתו לראשונה ו"הוקם" מחדש בשנת 2017.

אף על פי שעדיין לא ברורות ומסוכמות לגמרי המטרות האסטרטגיות של הארגון, סביר שיוגדרו שלוש מטרות עיקריות: (1) לחזק ולהגביר את הסדר האזורי המבוסס על מערכת החוקים הקיימת; (2) לקדם משטר סחר ליברלי וחופש שיט; (3) לספק ערבויות לביטחון הדדי באזור.^{46,45}

לכל ארבע המדינות המובילות את QUAD, כמו גם ליתר מדינות האזור, יש "בעיות ומחסומים" מול סין⁴⁷ הרואה את המהלך לחידוש ה-QUAD ומימוש האסטרטגיה החדשה/ישנה כאיום ישיר, ומגיבה בדרכה האופיינית מול כל אחת ואחת מהשותפות על ידי הפעלת לחץ כלכלי ופוליטי. הצלחת האסטרטגיה כהסדר ביטחוני תסתמך על השאלה: האם השותפים הפוטנציאליים יכולים לעמוד בפני הלחץ מסיין? ארה"ב נתונה ב"מלחמת סחר" עם סין, ובה בעת במשא ומתן עם צפון קוריאה לפירוז גרעיני. בשני הנושאים חייבת ארה"ב לדון עם סין, דבר שיקשה על מימוש אגרסיבי של האסטרטגיה לאזור החדש. בשלב זה נראה גם בלתי סביר, למרות ההגדרה הגאו-אסטרטגית החדשה, שארה"ב תשנה משמעותית את מדיניותה באסיה.

גם צרפת רואה חשיבות עליונה לאזור על בסיס נוכחות טריטוריאלית, גאוגרפית ומדינית (93% מאזורי המים הכלכליים הבלבדיים (EEZ) של צרפת נמצאים באזור האינדו-

Elliot Silverberg and Matthew Sullivan, October 01, 2019, The Diplomat: <https://thediplomat.com/2019/10/assessing-trumps-indo-pacific-strategy-2-years-in>

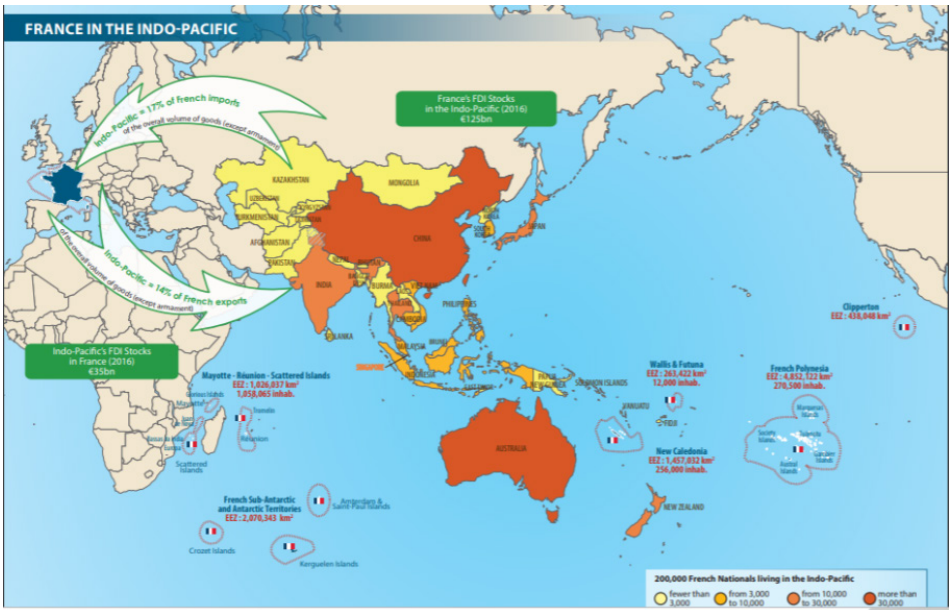
Ministry of Foreign Affairs of Japan, November 15, 2018, Japan-Australia-India-U.S. Consultations, https://www.mofa.go.jp/press/release/press1e_000099.html

Ministry of Foreign Affairs of Japan, May 31, 2019, Japan-Australia-India-U.S. Consultations, https://www.mofa.go.jp/press/release/press4e_002464.html

By Mark J. Valencia, March 30, 2018, The Diplomat, What Does a 'Free and Open Indo-Pacific' Actually Mean? <https://thediplomat.com/2018/03/what-does-a-free-and-open-indo-pacific-actually-mean>

פסיפ).⁴⁸ יוזמת החגורה והדרך (Belt and Road Initiative-BRI) של סין והאסטרטגיות של אוסטרליה, יפן והודו הממוקדות באזור, ובנוסף לחשיבות ארגון ASEAN, כל אלה יצרות סוגיות חדשות והזדמנויות לצרפת וגם למדינות האיחוד האירופי.⁴⁹

מאז תחילת 2019 הגבירה גם בריטניה את הנוכחות הימית הצבאית באזור, כולל מעבר ספינות מלחמה במיצרי טאיוואן וכמובן בים סין הדרומי, תוך תרגולים משותפים עם צי ארה"ב, אבל לשם שינוי, הבריטים אינם חוצים את קו המים הטריטוריאליים שהוכרז על ידי סין באיי ים סין הדרומי.⁵⁰

איור 14: נוכחות צרפת באזור האינדו-פסיפ⁵¹

48 מסמך משרד הביטחון הצרפתי France is rooted in the southern part of the Indian Ocean with the islands of Mayotte and La Réunion, the Scattered Islands and the French Southern and Antarctic Territories. France is also anchored in the Pacific Ocean with its territories in New Caledonia, Wallis and Futuna, French Polynesia and Clipperton Island <http://www.defense.gouv.fr/content/download/475376/7615622/file/201606-PlaquetteAsiePacifiqueEN.comp.pdf>

49 מסמך משרד החוץ הצרפתי <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/asia-and-oceania/the-indo-pacific-region-a-priority-for-france>

50 Teddy Ng, 7.12.2019 <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3041076/british-navy-vessel-passes-through-taiwan-strait>

51 מסמך משרד הביטחון הצרפתי <http://www.defense.gouv.fr/content/download/475376/7615622/file/201606>

הפעילות של סין בתחומי האזור ההודי-פסיפי הן בים סין הדרומי והן באוקיינוס ההודי מעידה על כוונות נחושות לפתח נוכחות אסטרטגית כלכלית וצבאית בנתיבי הספנות המסחרים בין סין, אפריקה, המפרץ הפרסי ואירופה.

מנגנון ה-QUAD אינו בשל עדיין למימוש. לכל מדינה המעורבת באסטרטגיה החדשה יש סיבות משלה לפעול באזור בנוסף לסיבה העיקרית שהיא ניסיון לחסום את התעצמות סין באזור, סיבה המובלת על ידי ארה"ב. יפן 'אוהבת' את ההגדרה משום שהיא מתאימה לשאיפותיה לתפקיד גדול יותר באסיה ובאזור האינדו-פסיפי, ההגדרה המחודשת של האיזור היא הגדרה רחבה שמגיעה אל מעבר לדו-צדדיות של הברית האמריקאית; לאוסטרליה הייתה מטרה להרחיב את הבנתה ומעורבותה הפוליטית באזור; הודו מאמצת את המושג אינדו-פסיפי כי היא הגדרה המכבדת את התפקיד החיוני של הודו לעתידה של אסיה; אינדונזיה תומכת מאחר שהיא ממוקמת באמצע האזור; מדינות ASEAN מודאגות, למרות שהן במרכז הגאוגרפי של האזור, הן אינן חלק מהארגון והרעיון, אבל נגרות אחרי "האופנה המתפשטת במהירות"; ארה"ב דוחפת הדיון "מרגישה" שיש כאן אסטרטגיה...⁵² ובכנס גורמי ביטחון בספטמבר 2019 בקליפורניה (The Reagan National Defence Forum 7) אמר מזכיר ההגנה האמריקאי שהוא יחזיר ויגביר כוחות אמריקאיים לפיקוד האינדו-פסיפי כי הוא רואה את האזור בעדיפות אמריקאית הולכת וגדלה. עמדת מדינות ASEAN היא שרובן רוצות בהמשך נוכחות אמריקאית, אבל אינן רוצות לבחור ולהיתפס בין יריבות ארה"ב וסין, ומעדיפות ששתי המעצמות תהיינה מעורבות, כולל כוחות אחרים.

סיכום

ריבוי השחקנים הראשיים והמצטרפים באזור מעיד על חשיבותו, אך גם מסבך את היכולת להגיע למדיניות מוסכמת. מדיניות ה"אזור חופשי ובטוח" (FOIP) שנועדה לאזן בין מסחר, ביטחון ומדיניות, מתקבלת באופן טבעי בצורה שונה, וכל צד באזור מפרש את הכוונות פירוש אחר. המאבק הנמשך בין סין וארה"ב על הגמוניה משלב שחקנים נוספים כגון השתלבות דומיננטית יותר של יפן, הודו, אוסטרליה, צרפת, בריטניה, מדינות ASEAN ואולי גם רוסיה, ומסבך את התמונה כיוון שלחלק ניכר ממדינות אלו אינטרסים חשובים מול סין. מדינות קטנות חייבות לנהל מו"מ עם הכוחות הגדולים בזהירות יתרה. ולראיה, למרות שהמגמה הכללית היא לחסום את סין מפני השתלטות ושליטה, הרי מדינות ASEAN כוללות בהגדרת האזור גם את סין, וזאת לפי עקרונות הארגון (The ASEAN Way), ויש

Graeme Dobell, 5 Jun 2018, The Strategist, Indo-Pacific versus Asia-Pacific as Makinder 52
faces Mahan <https://www.aspistrategist.org.au>

לפרש דרך זו על פי התרבות המזרחית...⁵³. הדינמיקה המדינית והביטחונית באזור תימשך גם בעתיד, תוך הפגנת נוכחות הולכת וגוברת של השחקנים המעורבים ואחרים. נוצר מצב של "משחק גדול חדש" (The New Great Game).

ואם בגאוא-אסטרטגיה עסקינן, ניתן לסכם את האסטרטגיה ש"בדרך" בהשוואה בין שני אסטרטגים דגולים: John Mackinder מול Alfred Mahan כפי שעשה העיתונאי האוסטרלי Graeme Dobell.

אינדו-פסיפי הוא מושג ימי בעוד המושג אסיה-פסיפיק מנסה לקשור את האוקיינוסים עם היבשת. המונח אינדו-פסיפי לא כולל את מסת היבשה של אסיה (בעיקר סין) ומחליף את היבשת עם שני אוקיינוסים.

התרגום למדינות יכול להיות "הודו היא הודו", בעוד "הפסיפיק היא ארה"ב". הגדרה כזו מעצימה את הפרנויה הסינית על היותה מוכלת ומוגבלת בין שני אוקיינוסים, מול ארה"ב מצד אחד והודו מצד שני. וכאשר מדובר בעימותים מודרניים עם הודו, הניסיון של סין הוא ביבשה, לא בים.

כך ניתן לבדוק את ההגדרות בצורה תיאורטית עם שתי דעות ישנות ומנוגדות של גאוגרפיה ואסטרטגיה: ג'ון מקינדר (John Mackinder)⁵⁴ לעומת אלפרד מהאן (Alfred Mahan)⁵⁵, כפי שעשה העיתונאי האוסטרלי גראהם דובל (Graeme Dobell)⁵⁶. מרכיב היבשה בהגדרת אסיה-פסיפיק וההבנה הסינית למשמעות זאת נשענים על תיאוריית מקינדר

Mie Oba, July 17, 2019, ASEAN's Indo-Pacific Concept and the Great Power Challenge 53 <https://thediplomat.com/2019/07/aseans-indo-pacific-concept-and-the-great-power-challenge>

54 סר הלפורד ג'ון מקינדר Halford John Mackinder (15 בפברואר 1861 – 6 במרץ 1947) היה גאוגרף אנגלי, אשר נחשב לאבי הגאוא-פוליטיקה והגאוא-אסטרטגיה, והוגה תיאוריית הציר המרכזי של ההיסטוריה. בשנת 1904 הרצה בפני החברה הגאוגרפית המלכותית והציג תיאוריה בשם "הציר המרכזי של ההיסטוריה" (The Geographical Pivot of History) – עולם המחולק לאזורים על פי מאפיינים גאוגרפיים. מקינדר טען שהחלוקה הזו מעצבת במידה רבה אידיאולוגיות פוליטיות ואסטרטגיות פעולה של האוכלוסייה באותם האזורים – דטרמיניזם גאוגרפי.

55 אדמירל אלפרד תייר מהאן (Alfred Mahan) היה אדמירל בצי האמריקני, גאוא-אסטרטג והוגה תיאוריית העוצמה הימית (27 בספטמבר 1840 – 1 בדצמבר 1914). הגותו ורעיונותיו בדבר השפעת הכוח הימי על ההיסטוריה ועל העוצמה המדינית והכלכלית של מדינות השפיעו מאוד על מקבלי החלטות בצי המלחמה ברחבי העולם, ועודדו את מרוץ החימוש הימי שקדם למלחמת העולם הראשונה. מהאן נחשב לאחד מהוגי הדעות הצבאיים-ימיים החשובים בהיסטוריה, ויש הרואים בו את "קלאוזביץ הימי". ספרו החשוב ביותר התפרסם ב-1890, ונקרא "השפעת העוצמה הימית על ההיסטוריה 1660–1783.

56 Graeme Dobell, 5 Jun 2018, The Strategist, Indo-Pacific versus Asia-Pacific as Makinder faces Mahan <https://www.aspistrategist.org.au/indo-pacific-versus-asia-pacific-as-makinder-faces-mahan>

משנת 1904 בנוגע לחשיבות העולמית של המסה היבשתית של אירו-אסיה. הגדרת האסטרטגיה על בסיס שני האוקיינוסים הייתה, ללא ספק, מקסימה ומרתקת את אלפרד מהאן (שספרו משנת 1890 על ההיסטוריה הימית עדיין משמש אורים ותומים בתחום האסטרטגיה הימית). מקינדר היה כנראה מבין את חשיבות מרכיב הסחר והשאיפות של סין ביוזמת דרך המשי היבשתית, בעוד מהאן היה מצדיע לסימליות ולכוונת ההכרזה של צי ארה"ב (מאי 2018), לפיה פיקוד ארה"ב באוקיינוס השקט נקרא "הפיקוד האינדו-פסיפי".⁵⁷

שולי האזור האינדו-פסיפי מגיעים לחופי ישראל בדרום באזור מפרץ אילת (האזור כולל את הים האדום). אי הוודאות במעמד ארצות הברית באוקיינוס ההודי ופעילות שחקנים רבים, חלקם עוינים לישראל (כגון איראן) חלקם עמיתים (כגון ארה"ב ואוסטרליה), ושחקנים רבים אחרים הנמצאים בתווך שבין קצוות אלו – הופכים את האזור למורכב ומסובך מבחינה גאוגרפית ואסטרטגית. שאיפת המדינות השונות להשיג שליטה, כולל בים האדום חייבת לעורר עניין, מעקב והערכת מצב שוטפים בישראל לגבי ההתפתחויות.

Graeme Dobell, a journalist for 45 years, has been reporting on Australian and international politics, foreign affairs and defence, and the Asia Pacific since 1975. He is Journalist Fellow with the Australian Strategic Policy Institute, writing for ASPI's blog, The Strategist, <https://www.aspi.org.au/bio/graeme-dobell>